METAFORA ÎN PSALMUL 79 (80)

EUGEN DORCESCU
Uniunea Scriitorilor din România. Filiala Timişoara

Cuvinte-cheie: *Biblia*, *Vechiul Testament*, *Psalm*, *Păstor*, *Vie*, *Metaforă*.

Cu destulă vreme în urmă, am dedicat, cum, de altfel, se cunoaşte (ori se cunoştea) în mediile academice, multă energie şi pasiune cercetării metaforei. Rezultatul (dincolo de încheierea încheierilor: „havel havalim", „vanitas vanitatum" „todo es vanidad y dar caza al viento"): o teză de doctorat (*Structura lingvistică a metaforei în poezia română modernă*, Universitatea din Timişoara, 1975), un număr de lucrări (cărți sau studii în reviste specializate: *Metafora poetică*, Editura Cartea Românească, 1975; *Embleme ale realității*, Editura Cartea Românească, 1978, p. 84 – 89; *Simbolul artistic în „Cuvinte potrivite"*, „Limba română", 5, 1980 etc.) şi, în cele din urmă, elaborarea unui concept integrat al tropului, a unei perspective globale, expusă sintetic şi explicit (structură formală şi structură semantică), a unui „model", care s-a clarificat, s-a consolidat şi s-a rotunjit treptat, şi care poate fi găsit, într-o formă stabilă (ca să nu zicem definitivă) în capitolul I, intitulat *Metafora poetică*, din lucrarea noastră relativ recentă *Poetica non-imanenței*, Editura Palimpsest, Bucureşti, 2009, p. 11 – 55. Aşadar, dacă cineva este interesat, poate recurge la această carte, accesibilă şi pe Internet.

Reamintim, foarte pe scurt, componentele acestui *model metaforic*, configurația şi dinamica sa. După opinia noastră, *metafora este expresia lingvistică a unei identificări ontologice*. Structurile ei formale elementare, ***întotdeauna substantivale***, sunt fie *coalescente*, fie *implicate* (*structuri metaforice simple*). Deseori, însă, structurile

BDD-A23935 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:11 UTC)

substantivale *contaminează* verbul şi adjectivul, construind (ca urmare a unei viziuni artistice coerente) o *structură metaforică complexă*. Aceasta reproduce „figura", „forma" a ceea numim, curent, realitate, altfel spus, reproduce „alcătuirea", „structura" imanenței: acord activ, neliniştit, viu între *substanță, acțiune, calitate*. Fenomenul contaminării verbului şi adjectivului de către substantiv (acord sintactico-stilistic) l-am numit *inducție*. Uneori, verbelor şi adjectivelor induse li se adaugă un substantiv *grefat*, ori mai multe (care, la rându-le, pot induce verbe şi adjective). Grefa e o *prelungire* (o *extensie*) a metaforizării inițiale, o *acumulare* semantică (nu o contaminare).

Aceasta ni se pare a fi schema ideală a metaforei, în ce priveşte structurile formale. Analiza relevă, fireşte, o seamă de abateri de la acest tipar, abateri care, până la un punct, pot fi, ele însele, ordonate: coalescențe difuze, serii sinonimice, constelații metaforice, metafore implicate cu termenul figurat eliptic.

Cât priveşte *structura semantică*, ne oprim la trei mari capitole: *personificarea* (nonuman – uman), *de-personificarea* (uman – nonuman) şi *transferul ontologic* (nonuman – nonuman). Toate trei derivă din releul tutelar *identitate – alteritate*, particularizându-l în diverse chipuri, aşa cum probează, în desfăşurările ei concrete, analiza componențială.

Avem de consemnat, în plus, *sinteza personificare – de-personificare*. În această sinteză vedem mecanismul profund al *simbolului* artistic. Altfel spus, în definirea noastră, *simbolul este expresia lingvistică a unei realități antropo-cosmice*, a unui *anthropos – ergon*. (*Hyperion*, spre exemplu, este – simultan, şi deopotrivă – individ uman şi astru).

Tabloul metaforic propus de noi, în întregul său, ni se pare logic, întemeiat conceptual, suficient de bine argumentat, disociativ (desparte inducția de grefă), precum şi conform cu alcătuirea şi devenirea lumii create, cu alcătuirea şi devenirea, în timp şi spațiu, a făpturii. De aceea, îndrăznim a-l crede mai operațional, mai eficient, în plan hermeneutic, decât cel derivat din viziunea lineară a

BDD-A23935 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:11 UTC)

„metaforei filate", în raport cu care este citat, mecanic, M. Riffaterre (*La métaphore filée dans la poésie surréaliste,* în „Langue Française", 3, 1969). Să se vadă şi Paul Ricoeur, *La métaphore vive*, Ėditions du Seuil, Paris, 1975.

Modelul a fost dedus, extras, prin analiză, din creaţia unor mari autori români: Mihai Eminescu, Al. Macedonski, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, George Bacovia, Al Philippide, B. Fundoianu, Mircea Ciobanu etc. Procesul fiind bidirecţional, reversibil, acelaşi model metaforic a fost, ulterior, verificat şi validat, în confruntarea lui cu opera altor şi altor poeţi, aparţinând fie literaturii române, fie altor literaturi, îndeosebi celei franceze şi celei spaniole.

În cele ce urmează, îi vom ilustra configuraţia şi mecanismul, apelând la poezia sublimă a *Psalmilor* biblici – a unuia dintre ei, cel cu numărul 79 (80).

Iată textul, după *Biblia sau Sfînta Scriptură*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1994, într-o limbă românească perfectă, încărcată de cutremur metafizic şi de o indicibilă savoare:

Psalmul 79

1. Cel ce paşti pe Israel, ia aminte! Cel ce povăţuieşti ca pe o oaie pe Iosif,
2. Cel ce şezi pe heruvimi, arată-Te înaintea lui Efraim şi Veniamin şi Manase.
3. Deşteaptă puterea Ta şi vino să ne mîntuieşti pe noi.
4. Dumnezeule, întoarce-ne pe noi şi arată faţa Ta, şi ne vom mîntui!
5. Doamne, Dumnezeul puterilor, pînă cînd Te vei mînia pe ruga robilor Tăi?
6. Ne vei hrăni pe noi cu pîine de lacrimi şi ne vei adăpa cu lacrimi, peste măsură?
7. Pusu-ne-ai în ceartă cu vecinii noştri şi vrăjmaşii noştri ne-au batjocorit pe noi.

BDD-A23935 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:11 UTC)

8. Doamne, Dumnezeul puterilor, întoarce-ne pe noi şi arată faţa Ta şi ne vom mîntui.
9. **Via** din Egipt *ai mutat-o*; izgonit-ai neamuri şi *ai răsădit-o* pe ea.
10. Cale ai făcut înaintea ei şi *ai răsădit* rădăcinile ei şi s-a umplut pămîntul.
11. Umbra ei şi mlădiţele ei *au acoperit* cedrii lui Dumnezeu.
12. *Întins-a* viţele ei pînă la mare şi pînă la rîu lăstarele ei.
13. Pentru ce *ai dărîmat* gardul ei şi o *culeg* pe ea toţi cei ce trec pe cale?
14. *A stricat*-o pe ea mistreţul din pădure şi porcul sălbatic *a păscut*-o pe ea.
15. Dumnezeul puterilor, întoarce-Te dar, caută din cer şi vezi şi *cercetează* **via** aceasta,
16. Şi o ***desăvîrşeşte*** pe ea, pe care *a sădit*-o dreapta Ta, şi pe **fiul omului** pe care l-ai întărit Ţie.
17. *Arsă* a fost în foc şi *smulsă*, dar de cercetarea feţei Tale ei vor pieri.
18. Să fie mîna Ta peste **bărbatul dreptei Tale** şi peste **fiul omului** pe care l-ai întărit Ţie.
19. Şi nu ne vom depărta de Tine; ne vei da viaţă şi numele Tău vom chema.
20. Doamne, Dumnezeul puterilor, Întoarce-ne pe noi şi arată faţa Ta şi ne vom mîntui.

Consemnăm un prim nucleu metaforic în primul verset:

Cel ce paşti pe **Israel**, ia aminte!
Cel ce povăţuieşti ca pe o *oaie* pe **Iosif**...

În unele ediţii, în locul secvenţei **Cel ce paşti** apare „Păstorul" (lui Israel) (Pasteur d'Israël, Berger d'Israël, Pastor de Israel, Shepherd of Israel). Termenul propriu, subînţeles, este, desigur, **Yahvé**. Iar „oaie" (în alte traduceri, „turmă"; troupeau, rebaño, flock), este o grefă (inclusă într-o comparaţie) pe metafora primă („Cel ce paşti" – Păstor). Cursivitatea sensului figurat e ambiguizată

BDD-A23935 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:11 UTC)

de „povățuiești”, verb ce se acordă semantic cu termenul propriu corespunzător grefei: Iosif. Pe de altă parte, Israel este depersonalizat de verbul „a paște”. Echivalența Yahvé – Păstor este frecventă în *Biblie*. Exemplificăm cu celebrul *Psalm al Păstorului* (22/23) (să se vadă şi Ieremia 23, 3; Iezechiel 34, 12; 1 Petru 2, 25 ş. a.).

Acest prim segment metaforic are, cum se vede, o puternică rotire semantică, o ezitare între personificare şi depersonificare ce ne fac a întrezări amplele orizonturi metafizice ale textului sacru.

Absolut clasică, însă, de manual, este suita metaforică ce se deschide o dată cu versetul 9. Termenul figurat **vie** („La vigne, allégorie familière aux prophètes, **Is 5, 1 +**, *La Bible de Jérusalem*, p. 1002, notă infrapaginală) are aparența unei metafore implicate (poate fi interpretată şi astfel), dar ea este, de fapt, o metaforă coalescentă cu termenul propriu subînțeles (prezent la distanță: fie înainte de termenul figurat – *Israel*; fie după acesta: *fiul omului*, *bărbatul dreptei tale*)**.** **Vie** dezvoltă o extinsă ramificație de inducții şi grefe, logic închegate, perfect îndreptățite din punctul de vedere al înțelesului, o arborescență pe care am marcat-o pe text astfel: metafora inițială – bold; la fel – termenul propriu, plasat, imediat, la final, sau, departe, la începutul psalmului; inducțiile (prime sau secunde, verbale sau adjectivale – italic: grefele – subliniere). Aspectul formal este susținut de mişcarea continuă a sensurilor, lansată, la debut, pe direcția semică *uman – vegetal*.

Secvența are următoarea înfățişare:

(**Israel**, **Iosif**, **Efraim**, **Veniamin, Manase**)
.....
9. **Via** din Egipt *ai mutat-o*; izgonit-ai neamuri şi *ai răsădit-o* pe ea.
10. Cale ai făcut înaintea ei şi *ai răsădit* <u>rădăcinile</u> ei şi s-a umplut pământul.
11. <u>Umbra</u> ei şi <u>mlădițele</u> ei *au acoperit* cedrii lui Dumnezeu.

BDD-A23935 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:11 UTC)

12. *Întins-a* viţele ei pînă la mare şi pînă la rîu lăstarele ei.
13. Pentru ce *ai dărîmat* gardul ei şi o *culeg* pe ea toţi cei ce trec pe cale?
14. *A stricat*-o pe ea mistreţul din pădure şi porcul sălbatic *a păscut*-o pe ea.
15. Dumnezeul puterilor, întoarce-Te dar, caută din cer şi vezi şi *cercetează* **via** aceasta,
16. Şi o ***desăvîrşeşte*** pe ea, pe care *a sădit*-o dreapta Ta, şi pe **fiul omului** pe care l-ai întărit Ţie.
17. *Arsă* a fost în foc şi *smulsă*, dar de cercetarea feţei Tale ei vor pieri.
18. Să fie mîna Ta peste **bărbatul dreptei Tale** şi peste **fiul omului** pe care l-ai întărit Ţie.

Momentul de vârf al evoluției semantice este generat de verbul „a desăvîrşi", în forma (o) ***desăvîrşeşte*** (pe ea) („**Şi o săvîrşaşte pre ea...**", în inegalabila tălmăcire din 1688 a *Sfintei Scripturi*). Acest verb (pe care l-am diferențiat grafic de celelalte) nu se mai adresează strict **viei** (logica nu îngăduie, decât cu oarecare dificultate, o asemenea asociere), ci, deopotrivă, **viei – om** (şi **omului – vie**), adică uneşte, până la indistincție, personificarea şi depersonificarea. Este o probă clară de geneză a simbolului, în accepțiunea dată de noi acestei noțiuni. De altfel, textele profetice însele, şi nu doar ele, îi conferă **viei** un atare rol (Isaia 5, 7; Ieremia 2, 21; Iezechiel 19, 10; Osea 10, 1; Matei 20, 1; Ioan 15, 1; Apocalipsa 14, 18 etc.). Nu ne-am propus să aprofundăm, însă, acum şi aici, acest vast domeniu. Ne-am limitat la a semnala contribuția enunțurilor metaforice la edificarea şi la potențarea mesajului vehiculat de psalm.

Pe de altă parte, toate cele spuse mai sus, în modestul nostru eseu, şi altele, multe, care, fără nici o îndoială, s-ar mai putea spune, şi, probabil, se vor mai spune, cândva, constituie încă o dovadă peremptorie, în cazul de față chiar strălucită, că metafora este doritoare şi capabilă de autoreproducere şi de autometamorfoză. În plus, scrutarea metaforelor şi aprofundarea simbolurilor biblice, cu mijloace profesioniste din unghi stilistic şi lingvistic, nu doar reactivează, ci dau tărie, consistență, unor întrebări fundamentale

BDD-A23935 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:11 UTC)

privind relația dintre materie şi spirit, dintre spirit şi conştiință, privind, cu alte cuvinte, misterul insondabil ce-i leagă pe actanții marii drame cosmice: Lume – Dumnezeu – Ființă umană.

12 mai 2014

Confluențe Literare, 12 iunie 2014;
Banat, 5-6, 2014; Națiunea, 9 septembrie 2014; Tabor, 9, 2014

THE METAPHOR IN THE *PSALM 79 (80)*
(Abstract)

Key-words: *The Bible, The Old Testament, Psalm, Shepard, Vineyard, Metaphor*.

The author researches the linguistic structure of the metaphor in *Psalmul 79(80) / Psalm 79(80)*, according to a largely original analytical pattern, first proposed in a PhD thesis (1975) and refined in several papers in the following years, pattern comprising both the investigation of the formal structure, and the semantic dynamism of metaphorical terms and enouncements. In this case we are in the presence of two famous Biblical metaphors: *The Shepard* and *The Vineyard.*

BDD-A23935 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:11 UTC)